

Universiteit Utrecht

Master Kinder en Jeugdpsychologie

Thesis

De inzet van een oudertrainingsprogramma bij
Rentry Jeugdzorgplus

*Het verband tussen opvoeding en externaliserend
probleemgedrag van adolescenten
en de behandelmotivatie van ouders*

C.C. Jansen (0428205)

15 juni 2009

Onderzoek uitgevoerd in opdracht van: Rentry Jeugdzorgplus te Eefde

Begeleiding vanuit de Universiteit Utrecht: Dr. D. Brugman

Begeleiding vanuit Rentry Jeugdzorgplus: Dr. M. Wigboldus

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	pag. 1
Voorwoord	pag. 2
Samenvatting	pag. 3
Inleiding	pag. 4
Theoretisch kader	pag. 5
Methode	pag. 14
<i>Design</i>	pag. 14
<i>Participanten</i>	pag. 14
<i>Procedure</i>	pag. 15
<i>Instrumenten</i>	pag. 15
<i>Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd</i>	pag. 18
Resultaten	pag. 20
Conclusie en discussie	pag. 26
Referenties	pag. 34
Bijlagen	
<i>Vragenlijstenset</i>	
<i>Reactie deelnemer onderzoek</i>	

Voorwoord

Dit onderzoek maakt deel uit van mijn Master Kinder- en Jeugdpsychologie aan de Universiteit Utrecht. Het onderzoek heeft plaatsgevonden binnen de Jeugdzorgplus instelling Rentray te Eefde. Doordat ik de mogelijkheid heb gekregen om mijn thesis te combineren met het werkveld waarin in stage gelopen heb, heb ik naast het uitvoeren en het beschrijven van het onderzoek ook veel geleerd over het in samenwerking met een organisatie opstellen van een onderzoek. Het was een leuke uitdaging om de belangen van Rentray Jeugdzorgplus als gerenommeerde organisatie en de belangen van mijzelf als afstuderend Kinder- en Jeugdpsycholoog samen te laten vallen en door middel van overleg overeenstemming te bereiken over het onderwerp van mijn onderzoek. Tevens heb ik het uitvoeren van een onderzoek binnen het werkveld als zeer interessant ervaren, met name omdat de resultaten van het onderzoek van belang kunnen zijn voor het optimaliseren van het behandelaanbod van Rentray Jeugdzorgplus.

Mijn dank gaat uit naar Dr. Mirjam Wigboldus, voor haar waardevolle begeleiding gedurende met name de start van mijn onderzoek. Verderop in het proces heeft zij mij gesteund en aangemoedigd, vooral toen bleek dat het verzamelen van de data veel langer duurde dan ik gehoopt had. Tevens vond ik bij haar bevestiging omtrent het belang van het onderzoek.

Tevens gaat mijn dank uit naar Dr. Daan Brugman, coördinator van de Thesis voor de Master Kinder- en Jeugdpsychologie en de persoonlijk begeleider van mijn thesis. Ik wil hem danken voor de scherpe, tot nadenken aanzettende inzichten betreffende het onderwerp en de beschrijving van mijn onderzoek.

Lotte Jansen

Apeldoorn, 21 juni 2009

Samenvatting

Oudertrainingen zijn over het algemeen effectief bevonden in het verminderen van externaliserend probleemgedrag van adolescenten. In de residentiële jeugdzorg wordt echter nauwelijks met zulke interventies gewerkt. Dit onderzoek draagt belangrijke informatie aan met betrekking tot de inzet van een oudertraining in de gesloten jeugdzorginstelling Rentray Jeugdzorgplus.

Het kwantitatieve deel van het onderzoek beschrijft de verbanden tussen opvoeding, probleemgedrag, behandelmotivatie en demografische kenmerken. Tevens worden moderatorverbanden van behandelmotivatie en sekse van het kind onderzocht. Het kwalitatieve deel van het onderzoek beschrijft de mate van behandelmotivatie van deze specifieke doelgroep en de inzet van het programma binnen Rentray Jeugdzorgplus.

Resultaten laten zien dat er een positieve relatie bestaat tussen het opvoedingsconstruct slechte monitoring/supervisie en probleemgedrag en dat er een negatieve relatie bestaat tussen positieve bekrachtiging en probleemgedrag. Tevens blijkt dat eenoudergezinnen vaker gebruik maken van positieve bekrachtiging en dat zij blijken gaven van meer ouderlijke betrokkenheid dan tweoudergezinnen. Voorts bleek dat hoe meer ouders blijken gaven van het toepassen van inconsistente discipline en slechte monitoring, hoe gemotiveerder zij waren om deel te nemen aan een oudertrainingsprogramma. De participanten van het onderzoek bleken in behoorlijk mate gemotiveerd te zijn tot deelname aan een oudertraining en dit is niet gerelateerd aan demografische kenmerken van het gezin.

In de conclusie en discussie worden kanttekeningen van het onderzoek en implicaties voor de inzet van het Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd bij Rentray Jeugdzorgplus besproken.

Inleiding

Soms is het nodig om jongeren met externaliserend probleemgedrag in een gesloten instelling te behandelen. Omdat binnen de reguliere Jeugdzorg te weinig opvang- en behandelmogelijkheden waren, werden deze jongeren voorheen vaak in een justitiële behandelinstelling geplaatst. (www.jeugdzorgplus.nl).

Sinds op 1 januari 2008 de gewijzigde wet op de Jeugdzorg (Wjz) in werking is getreden, is het mogelijk om jongeren op last van de kinderrechter op civielrechtelijke titel in een gesloten jeugdzorginstelling te plaatsen. De reden hiervoor is dat zij vastlopen in hun ontwikkeling. De voorheen louter justitiële aanpak gericht op de dader stond een pedagogische aanpak in de weg. Het ruimere kader biedt meer mogelijkheden met het oog op behandeling, bijvoorbeeld het betrekken van ouders. Eén van de justitiële jeugdinrichtingen die sedert 1 januari onder de gesloten jeugdzorg valt is Rentray Jeugdzorgplus.

Volgens de huidige opvattingen ontstaat probleemgedrag door verschillende factoren die de ontwikkeling beïnvloeden. Van der Heiden-Attema en Bol (2000) stellen dat de oorzaken van probleemgedrag niet geheel in het gezin en de opvoeding liggen, maar dat er binnen het gezin wel oplossingen liggen om het probleemgedrag te stoppen. Gezinsinterventies zijn er met name op gericht om de protectieve factoren in het gezin te versterken. Binnen de jeugdhulpverlening lijkt de focus meer te komen liggen op ‘empowerment’, het versterken van al aanwezige vaardigheden (Janssens, Kemper & Wels, 2001 in Jagers, 2001).

Voor de hulpverlening aan moeilijk opvoedbare jongeren dient meer aandacht besteed te worden aan de ouders van deze jongeren; het gezin waarin deze jongeren opgegroeid zijn en opgroeien. Al in de jaren zeventig bleek uit onderzoek dat het functioneren van het gezin van grote invloed is op het gedrag van justitiële jongeren. Onder justitiële jongeren worden jongeren verstaan die wegens ernstige gedragsproblemen of delicten, of wegens een ernstig ontwrichte opvoeding, zorg op grond van wettelijke regelingen krijgen opgelegd. De zorg bestaat uit begeleiding en behandeling. Het feit dat het gezin van grote invloed is op de ontwikkeling van de jeugdige kan als argument dienen, dat wil men de jeugdige weer in het gezin terug kunnen plaatsen, het weinig voor de hand ligt om alleen de jeugdige te behandelen, maar dat ook het gezinsfunctioneren in de behandeling betrokken moet worden. (Jagers, 2001).

Oudertrainingen zijn in het algemeen effectief bevonden in het verminderen van externaliserend probleemgedrag van jongeren (Serketich & Dumas, 1996; DeGarmo, Patterson & Forgatch, 2004). In de residentiële jeugdzorg wordt echter nauwelijks met zulke

interventies gewerkt en het is aldus van belang voor deze zorginstellingen om ouders in toenemende mate te betrekken bij de aanpak van de gedragsproblemen van hun kind.

Rentray Jeugdzorgplus wil hiertoe gebruik gaan maken van het Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd (Berger, 2006). Dit is een training gericht op het bieden van verschillende vormen van opvoedondersteuning aan ouders van kinderen met (een verhoogde kans op) politiecontacten vanwege het plegen van een strafbaar feit. Het programma is door het Nederlands Jeugdinstituut in theorie effectief bevonden (www.nji.nl). Dit onderzoek beoogt informatie aan te dragen die van belang is voor de inzet van het programma bij Rentray Jeugdzorgplus.

Theoretisch kader

De ontwikkeling van het kind tot volwassene wordt door veel factoren beïnvloed. Deze omvatten factoren in het kind, maar ook factoren betreffende de sociale omgeving waarin het kind opgroeit. Het gezin van het kind is de eerste en de meest langdurige context voor ontwikkeling (Berk, 2009). Vanuit het perspectief van het gezin als sociaal systeem wordt de familie gezien als een complexe verzameling van interacterende relaties, beïnvloed door de bredere sociale context. Ouders vormen hun kind niet alleen, het betreft een proces van wederkerende interacties tussen ouder en kind. Ouders vervullen onder andere de functie van socialisatie. De kwaliteit van de ouder-kind interactie kan de sociale relaties en het aanpassingsvermogen van het kind in het latere leven beïnvloeden (Scaramalla & Leve, 2004).

Ouders hebben de belangrijke taak om een veilige, warme, affectieve omgeving te scheppen van waaruit het kind een verscheidenheid aan vaardigheden kan ontwikkelen. Tevens moeten ouders afspraken maken met hun kind omtrent regels en normen waar het kind zich aan moet houden, en erop toezien dat die regels ook worden nageleefd. Naarmate jongeren ouder worden, wordt het steeds belangrijker dat de ouders de zelfstandigheid van hun kind stimuleren, terwijl normen en regels van belang blijven (Dekovic, Janssens, & van As, 2001).

De manier waarop ouders invulling geven aan hun opvoedtaken wordt bepaald door de opvoedstijl die zij hanteren. Traditioneel worden er vier opvoedstijlen onderscheiden.

Ouders die de *permissief-toegeeflijke opvoedingsstijl* hanteren stellen weinig eisen aan hun kind, zijn tolerant, maar zijn wel in positieve zin emotioneel betrokken bij hun kind (Berger, 2006). Deze opvoedingsstijl is warm en acceptierend, maar kent een gebrek aan controle en supervisie. Tevens passen de ouders discipline op inconsistente wijze toe. Doordat de ouders

de kinderen vrij laten om zelfstandig beslissingen te nemen, is het risico aanwezig dat het kind beslissingen moet nemen waar het cognitief gezien nog niet aan toe is (Berk, 2009).

Kinderen die deze opvoedingsstijl ervaren hebben er veel moeite mee om hun impulsen onder controle te houden en zijn ongehoorzaam, tegendraads en afhankelijk. Tijdens de adolescentie blijft deze opvoedingsstijl gerelateerd aan een lage zelfcontrole van de adolescent. Toegeeflijk opgevoede tieners presteren minder goed op school, zijn devianter, en vertonen meer antisociaal gedrag dan kinderen van ouders die duidelijke grenzen stellen aan het gedrag van hun kind (Steinberg, Blatt-Eisengart & Cauffman, 2006).

Ouders die de *permissief-onverschillige opvoedingsstijl* hanteren stellen weinig eisen aan het kind en zijn daarnaast weinig betrokken en geïnteresseerd in het leven van hun kind. Ze weten weinig van de opvattingen die hun kinderen hebben en hebben daarbij nauwelijks zicht op het doen en laten van hun kind. De ouders passen nauwelijks positieve bekrachtiging toe en zijn inconsistent in het toepassen van discipline (Berger, 2006).

Deze opvoedingsstijl vergroot de kans op een gebrek aan zelfcontrole en een gering zelfvertrouwen bij het kind. Vaak zijn er problemen op school en is er een verhoogd risico op delinquent gedrag (Berger, 2006).

Ouders die de *autoritaire opvoedingsstijl* hanteren stellen eisen en grenzen aan het gedrag van hun kinderen, verwachten dat het kind hun richtlijnen volgt, controleren hun kind, bestraffen regelovertreding en communiceren niet over de achtergronden van de regels (Berger, 2006). Er is sprake van een lage betrokkenheid en acceptatie; ouders wijzen hun kind eerder af en zorgen voor weinig warmte. Het uitoefenen van controle op het doen en laten van het kind vindt vaak op een dwingende manier plaats. Tevens maken de ouders de beslissingen voor het kind en verwachten ze dat het kind alles aanneemt wat er gezegd en gedaan moet worden. Ouders laten geen ruimte voor de ontwikkeling van het kind naar een autonoom persoon (Berk, 2009).

Deze opvoedingsstijl kan leiden tot een gebrek aan initiatief bij het kind, weinig spontaniteit en ineffectief sociaal functioneren. Onderzoek laat zien dat kinderen van autoritaire ouders vaak angstig en ongelukkig zijn. Wanneer zij met andere kinderen spelen reageren ze vaak op een vijandige manier op frustraties. Desalniettemin heeft de strenge controle van hun ouders vaak wel tot gevolg dat deze kinderen het goed doen op school en minder vaak betrokken zijn bij antisociaal en/of delinquent gedrag (Steinberg, Blatt-Eisengart & Cauffman 2006).

Ouders die de *autoritatieve opvoedingsstijl* hanteren moedigen zelfstandig gedrag van hun kind aan, maar stellen tevens eisen en grenzen en controleren het gedrag van hun kind. Ze stellen redelijke eisen in het volwassen worden en zijn hierin consistent. Ze overleggen veel

met hun kinderen, passen een hoge mate van acceptatie en betrokkenheid toe en hebben een warme band met het kind. Wanneer er sprake is van meningsverschillen trachten ouders die deze opvoedingsstijl hanteren samen met hun kinderen tot een compromis te komen (Berk, 2009).

Een autoritatieve of democratische opvoedingsstijl is de meest succesvolle opvoedingsstijl en is gedurende de kindertijd en de adolescentie gekoppeld aan vele aspecten van de ontwikkeling naar een competent persoon. Zo bevordert deze opvoedingsstijl de zelfstandigheidsontwikkeling en een positief zelfbeeld en zijn de kinderen doorgaans sociaal competent, hebben zelfvertrouwen en verantwoordelijkheidsgevoel (Berger, 2006).

De opvoedstijl die ouders hanteren krijgt vorm door middel van de opvoedvaardigheden die ouders toepassen. Patterson onderscheidt vijf ouderlijke vaardigheden die effectief zijn in het bevorderen van een goede band tussen ouder en kind. Deze opvoedingsvaardigheden blijken het verschil uit te kunnen maken tussen gezinnen waarin kinderen zich positief ontwikkelen en gezinnen waarin sprake is van een verhoogd risico op het ontwikkelen van antisociaal gedrag (de Mey, 2005).

Ouderlijke betrokkenheid. Deze vaardigheid betreft enerzijds het tonen van interesse voor de jongere en zijn of haar leefwereld en anderzijds het nemen van verantwoordelijkheid in de opvoeding. Ouders zijn betrokken bij hun kind door het onvoorwaardelijk te ondersteunen en op een positieve wijze te stimuleren. Ouderlijke betrokkenheid wordt tevens gerelateerd aan responsiviteit, sensitiviteit en hechting (Berger, 2006).

Positieve bekrachtiging. Ouders kunnen met behulp van deze vaardigheid sociaal gewenst gedrag van hun kind consequent aanmoedigen en belonen. Het betreft hier zowel sociale versterkers (compliment, knipoog, pluim), als materiële versterkers (iets later naar bed, iets te eten mogen kiezen, iets leuks mogen kopen) (Berger, 2006). Het is volgens de Mey (2005) belangrijk direct te belonen. Hoe sneller de versterker na het positieve gedrag volgt, hoe beter.

Probleem oplossen. Ouders die deze vaardigheid beheersen kunnen samen met hun (oudere) kind problemen bespreken, oplossingen afwegen en beslissingen nemen (Berger, 2006). Het effectief kunnen oplossen van conflicten en problemen is een belangrijke vaardigheid voor kinderen om uit te kunnen groeien tot sociaal competente mensen.

Disciplineren. Deze vaardigheid omvat het stellen van regels, het trekken van grenzen en het bieden van structuur. Disciplineren wordt ingezet om ongewenst gedrag te verminderen. Van ouders wordt verwacht dat ze nagaan en benoemen wat er mis gaat, minder

belangrijke regelvertredingen kunnen negeren of hier geen consequenties aan verbinden en zo nodig negatieve feedback of sancties laten volgen. Met discipline wordt vooral ‘positieve correctie’ bedoeld, in tegenstelling tot te streng of juist helemaal niet straffen (Berger, 2006).

Monitoring of toezicht houden. Tijdens de adolescentie is de vaardigheid om na te gaan wat het kind aan het doen is en waar het zich bevindt van belang. Ouders moeten toezicht houden, zicht hebben op het doen en laten van hun kind. Het gaat dan om ‘wat’, ‘waar’, ‘wanneer’, ‘met wie’ en ‘hoe lang’.

Relatie opvoeding en probleemgedrag

Een groep onderzoekers rond Patterson in de Verenigde Staten publiceerde vanaf de jaren tachtig een reeks studies waarbij de invloed van het opvoedkundig handelen op de ontwikkeling van ernstig antisociaal gedrag bij jonge adolescenten overtuigend werd aangetoond (Patterson, 1997 in Jagers, 2001). Twee factoren bleken bepalend; de mate waarin ouders toezicht hebben op het doen en laten van hun kind (monitoring) en de wijze waarop ouders het gedrag van hun kinderen sturen (disciplineren).

Observaties in gezinnen maakten een specifiek patroon zichtbaar waarmee jongeren en de ouders elkaar beïnvloeden. Kinderen leren hun antisociale gedrag door hun betrokkenheid bij dwingende interacties met hun ouders en deze gedragingen worden vervolgens tevens in de bredere sociale context geuit. Dwangmatige gedragingen worden vormgegeven, in stand gehouden en versterkt door sociale omstandigheden die gezinsleden voor elkaar scheppen. (Patterson, 1982).

Gezinsleden die op een agressieve manier met elkaar omgaan vervallen vaker in dwangmatige interacties, die vervolgens leiden tot zwaardere conflicten, waarin wederom gebruik gemaakt wordt van dwangmatige interactiepatronen. Agressieve kinderen en hun ouders maken veel meer gebruik van deze negatieve interactiepatronen dan normale gezinnen (Patterson 1982; Snyder, Edwards, McGraw, Kilgore & Holton, 1994; Stoolmiller, 1992 in Schrepferman & Snyder, 2002). Vanuit de leertheorieën is te verklaren dat het hierboven omschreven beeld snel een stabiel gedragspatroon wordt.

Hoewel in de literatuur vaak gesproken wordt van een monocausaal verband tussen het opvoedgedrag van ouders en probleemgedrag van het kind laten Snyder en collega's (2005) zien dat er sprake is van een *wederkerig* effect tussen het wangedrag van het kind en de ineffectieve disciplineren en vijandige attributies van de ouders. Ineffectieve en geïrriteerde ouderlijke disciplineren kan in stand gehouden en versterkt worden door frequente vijandige attributies over het kind, zoals dat de oorzaak van het probleemgedrag enkel in het kind

verankerd ligt. Zulke ouders zijn niet of minder bereid tot het veranderen van hun disciplinaire tactieken. Het vasthouden aan ineffectieve disciplineringsstrategieën kan vervolgens het probleemgedrag van het kind versterken en in stand houden. Ouders van kinderen met probleemgedrag maken vaker gebruik van vijandige attributies en van ineffectieve disciplineringsstrategieën dan ouders van ‘normale’ kinderen (Snyder, Cramer, Afrank & Patterson, 2005). De richting van het verband tussen opvoeding en probleemgedrag is dus niet eenzijdig.

Heaven en anderen (2004) vonden tevens dat het welzijn van adolescenten bepaald wordt door zowel factoren in de adolescent als ouderfactoren. De persoonlijkheid van de adolescent (factor psychoticisme) bleek de grootste voorspeller ($r=.61$). Daarnaast bleek de mate waarin vaders gewetensvol waren een significante negatieve voorspeller voor delinquent gedrag van adolescenten ($F=4.18$, $P<0.05$) (Heaven, Newbury & Mak, 2004).

Een meta-analyse door Hoeve (2008) van 144 studies wijst uit dat er een significant verband bestaat tussen opvoeding en delinquentie. Zij vond een significante gemiddelde effect-size ($r=.24$) voor 19 van de 20 aspecten van opvoeding en de ouder-kind relatie die zij onderzocht. Drie categorieën van opvoeding (inductieve opvoeding, autoritatieve opvoeding en ineffectieve opvoeding) lieten homogene effect-sizes over verschillende studies zien. Verder werden robuuste en significante effect-sizes gevonden voor vijf additionele categorieën (psychologische controle ($r=.22$), afwijzing ($r=.23$), affectie ($r=-.22$) attachment ($r=-.19$) en conflict ($r=.14$)).

De opvoedvariabelen met de grootste effect-sizes in de studie van Hoeve (2008) waren lage niveaus van supervisie ($r=-.25$) en inconsistente discipline ($r=-.22$) Zij vond dat wanneer ouders inconsistent zijn in hun disciplineren, hun kind vaker delinquent gedrag zal laten zien dan wanneer ouders consistent zijn in hun disciplineren. Supervisie, overmatige bescherming, gezinsprocessen, afwijzing en de mate van consistentie met betrekking tot disciplineren hebben, met correlaties variërend van $r=.22$ tot $r=.25$, het sterkste verband met delinquent gedrag. Deze bevinding biedt aanknopingspunten voor de juistheid van het model van Patterson (1982).

Gezien het feit dat een lage mate van supervisie en inconsistente discipline de dimensies met de grootste effect-sizes blijken in de studie van Hoeve (2008) en dit tevens de dimensies zijn die de verschillende opvoedstijlen vormen, kan opvoedstijl gezien worden als een belangrijke risicofactor in de ontwikkeling van probleemgedrag.

Bevestiging voor het model van Patterson wordt tevens gevonden in een onderzoek van Ary, Duncan, Duncan en Hops (1999). Zij vonden dat 52 % van de variantie van probleemgedrag

van de onderzoekspopulatie uit hun studie toegeschreven kon worden aan het model van Patterson. Families met veel conflicten en weinig positieve relaties hebben een grotere kans op het ontwikkelen van een sociale context met slecht ouderlijk toezicht en associaties met deviante leeftijdgenootjes. Slecht ouderlijk toezicht en deviante leeftijdgenootjes zijn geassocieerd met later probleemgedrag. Deze bevindingen suggereren dat deze processen niet alleen in de kindertijd, maar ook in de vroege tot late adolescentie zichtbaar zijn. Ondanks de groeiende invloed van leeftijdgenootjes kunnen ouderlijke invloeden nog een modererende of mediërende rol spelen in de ontwikkeling van probleemgedrag van adolescenten. De bevindingen zijn met name interessant met betrekking tot de inzet van ouderprogramma's. Wanneer de onderliggende constructen van het ontstaan van probleemgedrag aangepakt worden, zal dit van invloed zijn op de mate van probleemgedrag die adolescenten laten zien (Ary et al., 1999).

Onderzoek van Reitz, Dekovic en Meijer (2006) naar de relatie tussen opvoeding en externaliserend gedrag in de vroege adolescentie, laat zien dat de door de jongere ervaren ouderlijke controle negatief gerelateerd is aan externaliserend gedrag. Zowel cross-sectioneel als longitudinaal gezien blijkt dat een hogere mate van beslissingsautonomie voor adolescenten en minder ouderlijke betrokkenheid tot een hogere mate van externaliserend gedrag leiden. Wanneer er reeds sprake is van veel probleemgedrag, leidt het overlaten van beslissingen aan de adolescent tot meer probleemgedrag (Reitz, Dekovic & Meijer, 2006).

Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd

Inzichten in de relatie tussen opvoeding en probleemgedrag hebben geleid tot de ontwikkeling van doeltreffende interventies, zoals cursussen voor ouders in het omgaan met adolescenten. Parent Management Training (PMT) is één van deze cursussen. De training is gebaseerd op het idee dat gedragsproblemen van kinderen zich onbedoeld thuis ontwikkelen. Afwijkend gedrag, zoals agressie, wordt vaak bekrachtigd door de ouders zonder dat zij zich hier bewust van zijn. Dit gebeurt veelal binnen de eerder genoemde dwingende interactiepatronen tussen ouder en kind. PMT wil het interactiepatroon tussen ouder en kind veranderen, zodat prosociaal in plaats van coërcief gedrag in het gezin bekrachtigd gaat worden. (Bartels, Schuursma, & Slot, 2001).

In een meta-analyse van 26 experimentele studies naar de effectiviteit van oudertrainingsprogramma's vonden Serketich en Dumas (1996) een gemiddelde effectsize van .86 voor kindgerelateerde uitkomsten. Het gemiddelde kind waarvan tenminste één van de ouders de cursus had gevolgd vertoonde beter aangepast gedrag dan 81% van de kinderen

waarvan de ouders geen of een andere interventie hadden gevolgd. Dit gold voor observaties van zowel ouders, leerkrachten als klinische observanten.

Deze positieve effecten werden in een grote experimentele longitudinale studie van DeGarmo, Patterson en Forgatch (2004) ook gevonden. Follow-up metingen vonden plaats met intervallen van 6 maanden tot 36 maanden na de interventie. Gedurende 6 tot 12 maanden na behandeling was met betrekking tot het effect van PMT op effectieve opvoeding van de moeders de grootste effectsize te zien ($d=.35$). Het effect bleek wat te verminderen naarmate de tijd vorderde, maar liet een stabiele effectsize van .23 na 30 maanden zien. Het langetermijneffect van PMT op het verminderen van externaliserend probleemgedrag van de kinderen was klein maar stabiel over de tijd ($d=-.23$). De onderzoekers vonden concluderend significant positieve effecten van PMT op onder meer het gebruik van positieve opvoedingsstrategieën, op de probleemoplossende interacties in gezinnen en op probleemgedrag van de kinderen (bijv. op gehoorzaamheid).

Het onderzoek van Ary en anderen (1999) biedt tevens een goede onderbouwing voor de inzet voor oudertrainingsprogramma's. Zij vonden dat het model van Patterson 52% van de variantie in probleemgedrag verklaarde. Interventieprogramma's dienen er volgens hen op gericht te zijn op de opvoedvaardigheden van ouders te verbeteren en de mate van monitoring te vergroten.

Een door het JSO expertisecentrum ontwikkelde en op de Parent Management Training gebaseerde oudertraining is het Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd (OTJ). Het doel van het programma is om ouders met behulp van opvoedingsondersteuning competentier te laten opvoeden om zo meer grip te krijgen op het gedrag van hun kind. Het uiteindelijk beoogde doel is om de preventieve aanpak van jeugdcriminaliteit effectiever te maken (Berger, 2006).

Het programma bestaat uit opvoedingsondersteunende interventies voor ouders van jeugdigen met (een verhoogd risico op) politiecontacten vanwege het plegen van strafbare feiten en trainingen voor beroepskrachten.

De opvoedingsondersteuning sluit aan bij de behoeften van ouders. Kenmerkend is dat de training zo 'vroeg' en 'kort' mogelijk, zo 'dicht mogelijk bij huis' en op plaatsen waar ouders zich 'vertrouwd' voelen ingezet wordt. Afhankelijk van de aard van de opvoedingsvragen of -problemen kan opvoedingsondersteuning in lichtere of zwaardere vorm geïndiceerd zijn. De twee zwaarste vormen van opvoedingsondersteuning in het programma zijn de Oudercursus en de Oudertraining. Deze interventies kunnen alleen ingezet worden na het eerste politiecontact.

Behandelmotivatie

Een belangrijk concept met betrekking tot psychologische behandelingen in het algemeen en daarom tevens met betrekking tot oudertrainingen in het bijzonder, is de motivatie van de deelnemer. Krause stelde in 1966 dat “because the psychotherapy patient, the counselling patient, or the casework client does not merely receive treatment but must actively participate in it, his motivation to participate is a vital factor in the outcome of treatment” (in Drieschner, Lammers & van der Staak, 2004).

Het belang van behandelmotivatie is met name gebaseerd op de verwachte relatie met behandelingsgerelateerd gedrag zoals verbondenheid aan de behandeling, toestemming en medewerking. Behandelmotivatie wordt door Drieschner en anderen (2004) gezien als de motivatie van de cliënt om zich te verbinden aan zijn behandeling. Dit indiceert dat er met betrekking tot de behandeling een bepaalde gedragsmatige bijdrage verwacht wordt van de cliënt.

Voor de behandeling van jongeren met externaliserende gedragsproblemen blijkt het concluderend van groot belang gebruik te maken van ouderinterventies. Bij de residentiële jeugdzorginstelling Rentray wordt momenteel geen gebruik gemaakt van zulke interventies.

In Nederland wordt er geen onderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit van het Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd. De informatie over effectiviteit en inzet wordt enkel gebaseerd op indirect buitenlands onderzoek. Het huidige onderzoek biedt verhelderende informatie die van groot belang is voor de inzet van een oudertraining binnen de residentiële jeugdzorg.

Het eerste doel van deze studie is om te onderzoeken of er een verband bestaat tussen opvoeding en probleemgedrag. Dit betreft een reeds veelvuldig aangetoond verband dat van belang is voor de theoretische onderbouwing voor de inzet van een oudertraining. Het tweede doel is om de mate van behandelmotivatie van ouders te onderzoeken. Hierover is met betrekking tot deze doelgroep nog geen informatie voorhanden. Het derde en het vierde doel is om te onderzoeken of er een verband bestaat tussen demografische kenmerken en behandelmotivatie en opvoedkenmerken. Dit is van belang voor de inzet van het programma bij Rentray. Ten vijfde wordt onderzocht of er een verband bestaat tussen opvoedkenmerken en behandelmotivatie van ouders. Tenslotte wordt onderzocht of sekse van het kind en behandelmotivatie moderatoren zijn op het verband tussen opvoeding en probleemgedrag.

De eerste hypothese is dat er een verband bestaat tussen opvoedkenmerken en het probleemgedrag van het kind. Verschillende onderzoekers hebben reeds een verband

aangetoond. Zo vond Hoeve (2008) in haar meta-analyse significante verbanden tussen verschillende opvoedkenmerken en delinquent gedrag.

De tweede hypothese is dat ouders in lichte mate gemotiveerd zijn tot deelname aan het programma. De ouders zijn vaak samen met hun kind al bij vele instellingen betrokken geweest en hebben mogelijk hun vertrouwen in de werking van behandelprogramma's verloren.

Ten derde wordt verondersteld dat er geen verband bestaat tussen demografische kenmerken van het gezin en de behandelmotivatie. Nock en Photos (2006) vonden geen verband tussen de demografische kenmerken betreffende leeftijd, sekse, etniciteit, samenstelling van het gezin, inkomen en huwelijkse staat en behandelmotivatie. Een uitzondering is mogelijk het opleidingsniveau van ouders, dit is door Nock en Photos niet onderzocht. Mogelijkerwijs zijn hoger opgeleide ouders over het algemeen meer gemotiveerd tot deelname dan lager opgeleide ouders, omdat zij het nut van deelname beter in kunnen schatten en in staat zijn tot betere zelfreflectie.

Ten vierde wordt verwacht dat er een verband bestaat tussen demografische kenmerken en opvoedkenmerken. Patterson en anderen (1989) stellen dat ouders uit de middenklasse vaker redenering en psychologische methoden van disciplineren gebruiken, dat ze hun kinderen meer vrijheid van keuze en zelfsturing bieden, dat ze een egalitaire opvoedstijl hanteren, positief affect uiten, veel praten en cognitieve en academische groei steunen. Ouders uit de lagere klassen gebruiken vaker fysieke disciplineren, controleren het gedrag van hun kind strikt, gebruiken vaker een autoritaire opvoedingsstijl en maken minder gebruik van verbale en cognitieve stimulering (Patterson et al. 1989).

De vijfde hypothese luidt dat er een positief verband bestaat tussen behandelmotivatie en de constructen positieve bekrachtiging en ouderlijke betrokkenheid en dat er een negatief verband bestaat tussen behandelmotivatie en de constructen inconsistente discipline en slechte monitoring/supervisie.

Voorts wordt verwacht dat behandelmotivatie als moderator kan dienen op het verband tussen opvoeding en probleemgedrag. Als de motivatie van de ouders hoog is (om het gedrag van het kind te veranderen) is de relatie tussen opvoedkenmerken van de ouders en het probleemgedrag van de adolescent mogelijk zwak. Als de motivatie van de ouders laag is, is de relatie tussen opvoedkenmerken en probleemgedrag van de adolescent mogelijk sterker. Dit is gebaseerd op het idee dat bij gemotiveerde ouders de kans groter is dat de oorzaken van het probleemgedrag van het kind buiten de directe opvoedingssfeer liggen (bijvoorbeeld bij

delinquente vrienden), terwijl bij ongemotiveerde ouders de kans groter is dat de oorzaken wel binnen de opvoedings sfeer liggen.

Tenslotte wordt verwacht dat sekse niet als moderator kan dienen in het verband tussen opvoedkenmerken en probleemgedrag van het kind. Hoeve (2008) vond in haar meta-analyse geen verschillen tussen jongens en meisjes met betrekking tot de associatie tussen opvoeding en delinquent gedrag.

Methode

Design

Het onderzoek betreft een surveyonderzoek. Er zijn schriftelijke vragenlijsten afgenomen bij ouders van jongeren die bij Rentray Jeugdzorgplus verblijven op één meetmoment. Het betreft een combinatie van toetsend kwantitatief onderzoek en kwalitatief onderzoek. Het kwantitatieve onderzoek toetst het verband tussen opvoeding en probleemgedrag, met behandelmotivatie en sekse van het kind als moderatoren. Het kwalitatieve deel van het onderzoek richt zich op de behandelmotivatie van de ouders. Tevens zal getracht worden een screeningslijst op te stellen, gebaseerd op de informatie voortkomende uit het onderzoek, die gebruikt kan worden om in de toekomst de ouders te selecteren die geschikt zijn voor deelname aan de training. Het onderzoek kent een samenhang vraagstelling: “Is er een verband tussen opvoedkenmerken van ouders en probleemgedrag van jongeren?” en een prevalentievraagstelling: “Zijn de ouders van de jongeren die bij Rentray Jeugdzorgplus verblijven voldoende gemotiveerd tot deelname aan een oudertraining?”

Participanten

De steekproef bestaat uit 25 ouders, 6 mannen (Mleeftijd 46.5 *SD* 6.7) en 19 vrouwen (Mleeftijd 42.7 *SD* 5.7), van jongeren die bij Rentray verblijven. Het verschil in leeftijd van de ouders is niet significant ($t(25)=1.351$ $p>.05$). De betrokken jongeren zijn 9 meisjes (Mleeftijd 15.0 *SD* 1.66) en 16 jongens (Mleeftijd 15.3 *SD* 1.34). Het verschil in leeftijd van de kinderen is tevens niet significant ($t(25)=.411$ $p>.05$). Het grootste deel van de kinderen (84%) volgt VMBO onderwijs. Het grootste deel van de ouders heeft MBO als hoogst genoten opleiding (28%). Verder heeft 24% LBO gevolgd, 24% HBO en 20% VMBO/MAVO. Het verschil in opleiding tussen mannen en vrouwen is niet significant ($t(25)=.089$ $p>.05$). Daarnaast is het merendeel van de participanten ongehuwd (64%) en bestaat het gezin zodoende in 64% van de gevallen uit een alleenstaande ouder. Middels het benaderen van zoveel mogelijk ouders van de jongeren die op Rentray verblijven

is getracht om een grote respons te verwezenlijken. De benaderde doelgroep bestaat uit jongeren en de ouders van de jongeren die op het moment van het uitvoeren van het onderzoek verblijven op één van de leefgroepen van Rentray Jeugdzorgplus te Eefde, met uitzondering van de leefgroepen van het Moeder-Kind huis. Deze doelgroep is uitgesloten van het onderzoek, omdat het tienermoeders of jonge vrouwen betreft die in verwachting zijn van een kind en niet goed voor zichzelf kunnen zorgen. Deze doelgroep verschilt behoorlijk van de overige jongeren, die bij Rentray verblijven omdat zij om uiteenlopende redenen vastgelopen zijn in hun ontwikkeling. Tevens uitgesloten van deelname is de leefgroep van het Crisistraject, omdat de ouders van deze jongeren momenteel reeds bij ander onderzoek betrokken zijn.

Procedure

De data betreffende opvoedvaardigheden en behandelmotivatie zijn verzameld door middel van afname van een vragenlijstenset betreffende de hieronder beschreven instrumenten. In aanvulling op deze instrumenten is de participanten een aantal vragen gesteld naar demografische kenmerken. De vragenlijsten zijn samen met een begeleidende brief waarin de inhoud en de procedure van het onderzoek kort toegelicht werden, toegestuurd naar de hierboven beschreven doelgroep. De data betreffende probleemgedrag van de jongeren is verzameld middels dossieranalyses. Enkel de dossiers van de jongeren waarvan de ouders de vragenlijstenset ingevuld geretourneerd hadden, zijn geanalyseerd. Hierbij zijn per jongere een aantal variabelen geïnterpreteerd, te weten: de mate van politiecontact en demografische kenmerken. De mate van politiecontact is ingedeeld in drie categorieën. De eerste categorie betreft de jongeren met geen politiecontacten, de tweede categorie betreft de jongeren met één of twee politiecontacten en de laatste categorie betreft de jongeren die drie of meer politiecontacten gehad hebben. Alle gegevens zijn volledig anoniem verwerkt in de dataset. Om de gegevens van de ouders te kunnen relateren aan de gegevens van de kinderen zijn ouders en kinderen door middel van nummers aan elkaar gekoppeld.

Instrumenten

Alabama Parenting Questionnaire (APQ; Shelton, Frick & Wootton, 1996). Voor het vaststellen van opvoedvaardigheden is een deel van de Alabama Parenting Questionnaire gebruikt. De vragenlijst bestaat oorspronkelijk uit 5 subschalen met in totaal 42 items. In het

kader van dit onderzoek is besloten om de originele vragenlijst in te korten naar 28 items, verdeeld over vier subschalen. Hierbij is de schaal lichamelijke straffen komen te vervallen, alsmede een aantal items van de overige schalen. De reden hiervoor is dat de participanten dan makkelijker te motiveren zijn tot het volledig invullen van de vragenlijst omdat het minder tijd kost om de vragenlijst in te vullen. Tevens kent de subschaal lichamelijke straffen een behoorlijk negatieve lading, wat een negatieve bias met betrekking tot het beantwoorden van de vragen tot gevolg kan hebben (Shelton et al., 1996). Daarnaast blijkt uit onderzoek dat met name 'betrokkenheid' en 'monitoring' van belang zijn voor het verband tussen opvoeding en probleemgedrag; deze komen aan bod in de overige subschalen van de vragenlijst.

De vier gebruikte subschalen in dit onderzoek zijn: ouderlijke betrokkenheid (itemvoorbeeld: "U praat met uw kind over zijn/haar vrienden"), positieve bekrachtiging (itemvoorbeeld: "U laat uw kind weten wanneer hij/zij iets goed doet"), slechte monitoring en supervisie (itemvoorbeeld: "Uw kind blijft 's avonds buiten na de tijd dat hij/zij verondersteld wordt thuis te zijn") en inconsistente discipline (itemvoorbeeld: "U dreigt uw kind te straffen, maar doet dit uiteindelijk niet"). De items worden beantwoord aan de hand van een vijfpunts Likert schaal, bestaande uit de antwoordmogelijkheden "nooit", "zelden", "soms", "vaak" of "altijd". De ouders moeten aangeven in hoeverre de uitspraken gewoonlijk voorkomen in hun gezin en moeten één van de antwoordmogelijkheden te kiezen. Wanneer zij niet zeker weten welk antwoord op hen van toepassing is dienen zij het antwoord te kiezen dat het meest op hen van toepassing is.

Shelton en collega's (1996) hebben de vragenlijst onderzocht bij ouders van kinderen in de leeftijd van zes tot dertien jaar en concludeerden dat de vragenlijst succesvol was in het onderscheiden van gezinnen met kinderen *met* gedragsproblemen en gezinnen met kinderen *zonder* gedragsproblemen, wat aantoont dat de lijst een valide methode is om de relatie tussen opvoeding en probleemgedrag te meten. (Chi-square 5.07 $p < .05$) Daarbij vonden zij dat er geen sterk verband bestond tussen de antwoorden van de ouders en een sociale wenselijkheidsschaal, wat de discriminante validiteit ondersteunt.

Samengestelde schaalscores zijn berekend door middel van het middelen van de items per subschaal. De betrouwbaarheidswaarden (Cronbach's α) van de vier verschillende subschalen zijn als volgt: ouderlijke betrokkenheid: .85, positieve bekrachtiging: .50, slechte monitoring/supervisie: .80 en inconsistente discipline: .63 (N=25). De betrouwbaarheidswaarde van .50 is laag, dit wordt mogelijk veroorzaakt door het feit dat de schaal slechts uit twee items bestaat. De betrouwbaarheidswaarde van .63 is acceptabel, de waarden van .80 en .85 zijn goed.

Parent Motivation Inventory (PMI; Nock & Photos, 2006). Ten behoeve van het onderzoeken van de behandelmotivatie van de ouders in het onderzoek is gebruik gemaakt van de Parent Motivation Inventory. Deze lijst is ten behoeve van het onderzoek vertaald in het Nederlands. De vragenlijst bestaat uit 25 items die tezamen de behandelmotivatie van ouders om deel te nemen aan een oudertraining inventariseren. Ouders moeten door middel van een vijfpunts Likert schaal aangeven in hoeverre zij het eens zijn met de uitspraken. De antwoordschaal bestaat uit de antwoordmogelijkheden “helemaal mee oneens”, “mee oneens”, “niet eens, niet oneens”, “mee eens” en “helemaal mee eens”. Voorbeelditems zijn: “Het gedrag van mijn kind moet snel verbeteren”, “Ik ben bereid om te werken aan het veranderen van mijn gedrag, wanneer dit de opvoeding van mijn kind ten goede komt” en “Ik geloof dat het veranderen van mijn eigen gedrag tot gevolg kan hebben dat het gedrag van mijn kind verandert”.

Met betrekking tot de factorstructuur van het instrument wees onderzoek van Nock en Photos (2006) uit dat er sprake was van redelijk hoge correlaties tussen de verschillende veronderstelde componenten van de vragenlijst, zoals de wil om het gedrag van het kind te veranderen, de bereidheid om het eigen gedrag te veranderen en de verwachtingen over het eigen kunnen met betrekking tot het veranderen van het gedrag van het kind. Dit indiceert dat de lijst als geheel één zelfde component, namelijk behandelmotivatie, meet. De lijst kan dus als unidimensionale meting gezien worden. Deze oplossing voor het gebruik van één component is in staat om 56% van de variantie te verklaren. Alle 25 items hebben een factorlading van groter of gelijk aan .40 op dit construct.

Onderzoek naar de betrouwbaarheid van de vragenlijst wees uit dat de vragenlijst een goede interne consistentie (Cronbach's $\alpha = .96$) en een goede test-hertest betrouwbaarheid ($r(39) = .76, p < .01$) kent. Met betrekking tot de predictieve validiteit van de lijst stellen de onderzoekers dat hoe hoger de behandelmotivatie, hoe lager de door ouders ervaren barrière tot deelname aan een oudertraining ($\beta = -.54, p < .001$). De PMI is dus een betrouwbare en valide methode om de motivatie van ouders om deel te nemen aan een oudertraining te inventariseren (Nock & Photos, 2006).

Een algemene schaalscore is samengesteld door het middelen van de items in één gemiddelde score. De betrouwbaarheid van de vragenlijst is hoog (Cronbachs $\alpha = .95, N=25$).

Programma Ouders van tegendraadse jeugd

Oudercursus

De Oudercursus van OUDERS van tegendraadse jeugd wil ondersteuning bieden aan ouders van kinderen met licht crimineel gedrag en of politiecontact. Het doel van de cursus is dat ouders competenter gaan opvoeden en langs die weg meer grip krijgen op het gedrag van hun kinderen. De cursus beoogt tevens ouders, indien nodig, door te leiden naar zwaardere vormen van ondersteuning, zoals de interventie Oudertraining van OUDERS van tegendraadse jeugd.

De doelgroep bestaat uit gemotiveerde ouders van kinderen in de leeftijdsgroep 8 tot 16 jaar die een spanning in de opvoedingspraktijk ervaren. Uitgesloten van de cursus zijn ouders die te maken hebben met verslaving, psychiatrische problemen, een verstandelijke handicap, of overwegende taalproblemen.

De interventie bestaat uit zes gestructureerde groepsbijeenkomsten van twee uur gericht op kennismaking met opvoeding, puberteit en toezicht houden, praten met kinderen, grenzen leren stellen, belonen en straffen, en een evaluatieve afronding.

De cursus kent meerdere uitgangspunten als fundament, waaronder: 1) aansluiten bij het verantwoordelijkheidsbesef dat elke ouder heeft voor zijn of haar kind; 2) de belangrijke en onmiskenbare invloed die ouders kunnen uitoefenen op het kind; 3) de voor het gezinsmanagement essentiële opvoedingsvaardigheden; 4) de respectvolle bejegening van ouders, uitgaand van hun vragen en behoeften; en 5) de voorkeur voor een multimodale aanpak die naast de ouders, ook het kind, de woonomgeving, school, en vriendenkring bestrijkt.

Elke bijeenkomst behandelt een thuisopdracht die in de voorafgaande week door de ouders is uitgevoerd. De opdracht is bedoeld om vijf specifieke opvoedingsvaardigheden in de praktijk te kunnen oefenen en aanleren. In de cursus worden de ervaringen met de opdracht besproken en geëvalueerd.

Het onderling kunnen uitwisselen van ervaringen en het bij elkaar zoeken van steun vormen samen met het aanleren van vijf essentiële opvoedingsvaardigheden de ruggengraat van de opvoedcursus voor ouders. Ouders worden zo bewust van hun eigen competenties en deze competenties worden in groepsverband bekrachtigd.

Oudertraining

De Oudertraining van OUDERS van tegendraadse jeugd is een zwaardere vorm van ondersteuning waarvan de doelgroep bestaat uit ouders die zeer grote problemen hebben met

de opvoeding van hun kind en waarbij de balans tussen draagkracht en -last aanzienlijk verstoord is. Een voorwaarde om deel te kunnen nemen is dat de ouders bereid zijn tot nadenken over de opvoedingssituatie en over wat mogelijke veranderingen teweeg kunnen brengen. De criteria met betrekking tot uitsluiting zijn gelijk aan die van de oudercursus.

De interventie bestaat uit drie opeenvolgende modules. De eerste module is de individuele motiveringsfase, bestaande uit drie gesprekken met de ouders om de opvoedingsproblematiek te analyseren en samen met de ouders leerwensen op te stellen. Deze module beslaat circa twee maanden. Vervolgens vindt een serie van acht wekelijkse of tweewekelijkse groepsbijeenkomsten plaats waarin de ouders hun opvoedingsgedrag leren veranderen. Deze module beslaat circa drie maanden. De laatste module is een individuele afsluitende fase waarin ouders de nieuwe vaardigheden consequent in de praktijk leren toepassen. Deze module beslaat circa drie maanden.

De Oudertraining is er specifiek op gericht om ouders die grote moeite hebben met de opvoeding en die kinderen hebben met politiecontact: 1) opvoedingsvaardigheden aan te leren waardoor het opvoedgedrag verandert, 2) krachtiger en competentere te maken, zodat ze (weer) willen en kunnen opvoeden, 3) te helpen bij het voorkomen van recidive, en 4) eventueel door te leiden naar een nog zwaardere vorm van ondersteuning.

Resultaten

Beschrijvende statistiek

Analyses van het databestand lieten zien dat de data van de verschillende constructen normaal verdeeld zijn en dat er geen sprake is van uitbijters. Gemiddelden en standaarddeviaties van de verschillende constructen worden weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1.

Gemiddelden, standaarddeviaties en bereik van behandelmotivatie, opvoedkenmerken en mate van politiecontact (N=25).

	M	SD	Bereik
Behandelmotivatie	3.71	.64	1.48 – 4.60
Opvoedkenmerken			
Ouderlijke betrokkenheid	3.86	.61	2.70 – 5.00
Positieve bekrachtiging	4.00	.71	2.00 – 5.00
Slechte monitoring/supervisie	2.53	.74	1.14 – 3.80
Inconsistente discipline	2.46	.61	1.00 – 3.50
Mate van politiecontact	2.04	.79	1.00 – 3.00

De gemiddelden en standaarddeviaties van vaders en moeders worden weergegeven in Tabel 2. Het grootste verschil tussen vaders en moeders is aanwezig bij het opvoedconstruct slechte monitoring/ supervisie, waar de grootte van het verschil bijna één standaarddeviatie is. Gezien de kleine doelgroep worden vaders en moeders in dit onderzoek echter als één groep beschouwd.

Tabel 2.

Gemiddelden en standaarddeviaties van behandelmotivatie en opvoedkenmerken van vaders (N= 6) en moeders (N= 19)

	Vaders		Moeders	
	M	SD	M	SD
Behandelmotivatie	3.70	.31	3.72	.72
Ouderlijke betrokkenheid	3.80	.50	3.88	.66
Positieve bekrachtiging	3.92	.58	4.03	.75
Slechte monitoring/supervisie	2.93	.64	2.39	.74
Inconsistente discipline	2.61	.46	2.41	.66

Hypothesetoetsing

Hypothese 1: Er is sprake van een verband tussen opvoeding en probleemgedrag

Om te onderzoeken of er sprake is van een verband tussen opvoeding en probleemgedrag zijn bivariate pearson correlaties uitgevoerd tussen de mate van politiecontact en de verschillende opvoedkenmerken. Er blijkt een aanzienlijke positieve relatie te bestaan tussen de schaal slechte monitoring/supervisie en probleemgedrag. Hoe hoger ouders scoren op de schaal slechte monitoring, hoe meer probleemgedrag het kind vertoont. Daarnaast bestaat een negatief verband tussen positieve bekrachtiging en probleemgedrag. Hoe meer ouders blijken van positieve bekrachtiging, hoe lager het probleemgedrag. Er is daarnaast sprake van een tendens van een positief verband tussen inconsistente discipline en probleemgedrag ($p < .15$).

De hypothese kan deels worden bevestigd. Een overzicht van de verschillende correlaties is opgenomen in tabel 3.

Tabel 3.

Correlaties tussen de verschillende opvoedkenmerken van ouders (N=25) en het probleemgedrag van het kind (N=25).

Opvoedkenmerken	Probleemgedrag
Ouderlijke betrokkenheid	.07
Positieve bekrachtiging	-.30*
Slechte monitoring/supervisie	.59**
Inconsistente Discipline	.22

Noot. Resultaten op basis van eenzijdige toetsing. * $p < .10$ ** $p < .01$

Hypothese 2: De ouders van de jongeren van Rentray zijn slechts in lichte mate gemotiveerd tot deelname aan een oudertraining.

Om te onderzoeken in welke mate ouders gemotiveerd zijn tot deelname aan een oudertraining is de gemiddelde behandelmotivatie en de range berekend. Gebleken is dat de ouders in behoorlijke mate gemotiveerd zijn tot deelname aan een oudertraining. Op een schaal van 1 tot 5 scoren zij gemiddeld 3.71 (SD=.64). Een score van 1 geeft aan dat de ouders helemaal niet gemotiveerd zijn, een score van 5 representeert een zeer hoge mate van behandelmotivatie. De hypothese wordt op basis van deze resultaten verworpen. Voor een overzicht van de gemiddelde behandelmotivatie, de standaarddeviatie en de range wordt verwezen naar tabel 1.

Hypothese 3: Er bestaat geen verband tussen behandelmotivatie en demografische kenmerken van ouders, met uitzondering van opleidingsniveau.

Om te onderzoeken of er een verband bestaat tussen behandelmotivatie en leeftijd en opleidingsniveau zijn bivariate pearson correlaties uitgevoerd. Er blijken geen verbanden te bestaan tussen behandelmotivatie en leeftijd en opleidingsniveau. Een overzicht van de correlaties is opgenomen in tabel 4.

Enkelvoudige variantieanalyses zijn uitgevoerd om te onderzoeken of de gemiddelde behandelmotivatie verschilt tussen de groepen van de demografische kenmerken burgerlijke staat en gezinssamenstelling. Behandelmotivatie blijkt niet significant te verschillen voor burgerlijke staat ($F(2,22) = 1.780$ $p > .10$) en gezinssamenstelling ($F(1,23) = .312$ $p > .10$). Een overzicht van de variantieanalyses is opgenomen in tabel 5. De hypothese wordt deels aangenomen, er blijkt tevens geen verband te bestaan tussen behandelmotivatie en opleidingsniveau.

Tabel 4.

Correlaties tussen behandelmotivatie en leeftijd en opleidingsniveau ouders (N=25).

Demografische kenmerken	Behandelmotivatie
Leeftijd	.18
Opleidingsniveau	-.05

Noot. Resultaten op basis van eenzijdige toetsing.

Tabel 5.

Variantieanalyse van gemiddelde behandelmotivatie van burgerlijke staat en gezinssamenstelling (N=25)

Demografische kenmerken	<i>F</i>	<i>df</i> ¹	<i>df</i> ²	<i>p</i>	partial η^2
Burgerlijke staat	1.780	2	22	.192	.139
Gezinssamenstelling	.312	1	23	.582	.013

Noot. *F*= toetsgrootte, *df*¹= vrijheidsgraden variabele, *df*²= vrijheidsgraden error, *p*= significantiewaarde, partial η^2 =effect size

Hypothese 4: Er bestaat een verband tussen opvoedkenmerken en demografische kenmerken van het gezin.

Om te onderzoeken of er een verband bestaat tussen opvoedkenmerken en leeftijd en opleidingsniveau zijn bivariate pearson correlaties uitgevoerd. Er blijkt een positief verband te bestaan tussen leeftijd en inconsistente discipline. Hoe ouder de ouders zijn, hoe meer zij gebruik maken van inconsistente discipline. Er blijkt tevens een positief verband te bestaan tussen opleidingsniveau en ouderlijke betrokkenheid en positieve bekrachtiging. Hoe hoger het opleidingsniveau van ouders, hoe meer zij blijk geven van ouderlijke betrokkenheid en positieve bekrachtiging. Een overzicht van de correlaties is opgenomen in tabel 6.

Enkelvoudige variantieanalyses zijn uitgevoerd om te onderzoeken of opvoedkenmerken verschillen tussen de groepen van de demografische kenmerken burgerlijke staat en gezinssamenstelling. Het blijkt dat alleenstaande ouders vaker gebruik maken van ouderlijke betrokkenheid ($F(1,23) = 5.951$ $p < .10$) en positieve bekrachtiging ($F(1,23) = 13.033$ $p < .10$) dan twee-oudergezinnen. In navolging op dit gegeven blijkt dat ongehuwde ouders meer blijk geven van ouderlijke betrokkenheid ($F(2,22) = 3.160$ $p < .10$) en positieve bekrachtiging ($F(2,22) = 8.061$ $p < .10$) dan gehuwde ouders. Een overzicht van de variantieanalyses is opgenomen in tabellen 7 en 8. De hypothese wordt op basis van deze resultaten deels aangenomen.

Tabel 6.

Correlaties tussen opvoedkenmerken en leeftijd en opleidingsniveau (N=25).

	Leeftijd	Opleiding
Ouderlijke betrokkenheid	.17	.39**
Positieve bekrachtiging	.14	.37**
Slechte monitoring/supervisie	.17	-.08
Inconsistente discipline	.28*	-.11

Noot. Resultaten op basis van eenzijdige toetsing. * $p < .10$ ** $p < .05$

Tabel 7.

Variantieanalyse van opvoedkenmerken en burgerlijke staat (N=25)

Opvoedkenmerken	F	df^1	df^2	p	partial η^2
Ouderlijke betrokkenheid	3.106	2	22	.065	.220
Positieve bekrachtiging	8.061	2	22	.002	.432
Slechte monitoring/supervisie	1.892	2	21	.176	.153
Inconsistente discipline	1.669	2	22	.211	.132

Noot. F = toetsgrootte, df^1 = vrijheidsgraden variabele, df^2 = vrijheidsgraden error, p = significantiewaarde, partial η^2 = effect size

Tabel 8.

Variantieanalyse van opvoedkenmerken en gezinssamenstelling (N=25)

Opvoedkenmerken	F	df^1	df^2	p	partial η^2
Ouderlijke betrokkenheid	5.951	1	23	.023	.206
Positieve bekrachtiging	13.033	1	23	.001	.362
Slechte monitoring/supervisie	2.207	1	22	.152	.091
Inconsistente discipline	.782	1	23	.386	.033

Noot. F = toetsgrootte, df^1 = vrijheidsgraden variabele, df^2 = vrijheidsgraden error, p = significantiewaarde, partial η^2 = effect size

Hypothese 5: Er bestaat een verband tussen behandelmotivatie en opvoedkenmerken. (Specifiek: er bestaat een positief verband tussen behandelmotivatie en de constructen positieve bekrachtiging en ouderlijke betrokkenheid, er bestaat een negatief verband tussen behandelmotivatie en de constructen inconsistente discipline en slechte monitoring/supervisie.)

Om te onderzoeken of er een verband bestaat tussen behandelmotivatie en opvoedkenmerken zijn bivariate pearson correlaties uitgevoerd voor de verschillende opvoedkenmerken.

Er blijkt een positief verband te bestaan tussen behandelmotivatie van de ouders en inconsistente discipline. Tevens bestaat er een positief verband tussen slechte monitoring/supervisie en behandelmotivatie. Hoe meer ouders blijk geven van inconsistente discipline en slechte monitoring, hoe gemotiveerder zij zijn voor behandeling. De hypothese wordt op basis van deze resultaten deels aangenomen, er is sprake van verbanden, maar niet in de verwachte richting. Een overzicht van de correlaties is opgenomen in tabel 9.

Tabel 9.

Correlaties tussen behandelmotivatie en de verschillende opvoedkenmerken (N=25).

Opvoedkenmerken	Behandelmotivatie
Ouderlijke betrokkenheid	-.10
Positieve bekrachtiging	-.13
Slechte monitoring/supervisie	.34*
Inconsistente discipline	.59**

Noot. Resultaten op basis van eenzijdige toetsing. * $p < .10$ ** $p < .01$

Hypothese 6: Behandelmotivatie is een moderator op het verband tussen opvoedkenmerken en probleemgedrag.

Om te onderzoeken of behandelmotivatie een moderator is op het verband tussen opvoedkenmerken en probleemgedrag zijn multiple regressieanalyses uitgevoerd. Gezien het feit dat er alleen significante verbanden bestaan tussen de constructen slechte monitoring/supervisie en positieve bekrachtiging en probleemgedrag, zijn enkel deze variabelen van opvoedkenmerken meegenomen in de analyses. Gebleken is dat behandelmotivatie geen moderator is op het verband tussen opvoedkenmerken en probleemgedrag; er is geen sprake van een significante interactie tussen het construct slechte monitoring en behandelmotivatie ($t = .517$ $p > .10$) en tussen het construct positieve bekrachtiging en behandelmotivatie ($t = .885$ $p > .10$). De hypothese wordt verworpen.

Hypothese 7: De sekse van het kind dient niet als moderator op het verband tussen opvoedkenmerken en probleemgedrag.

Om te onderzoeken of de sekse van het kind een moderator is op het verband tussen opvoedkenmerken en probleemgedrag zijn multiple regressieanalyses uitgevoerd. Gezien het feit dat er alleen significante verbanden bestaan tussen de constructen slechte monitoring/supervisie en positieve bekrachtiging en probleemgedrag, zijn enkel deze variabelen van opvoedkenmerken meegenomen in de analyses.

Het blijkt dat sekse van het kind geen moderator is op het verband tussen opvoedkenmerken en probleemgedrag; er is geen sprake van een significante interactie tussen slechte monitoring/supervisie en sekse ($t=.222$ $p>.10$) en tussen positieve bekrachtiging en sekse ($t=.823$ $p>.10$)

Wel blijkt uit de regressieanalyse dat meisjes veel lager scoren op probleemgedrag dan jongens ($B=-.964$ $p<.01$). Tevens blijkt slechte monitoring/supervisie nog steeds verband te houden met probleemgedrag wanneer sekse toegevoegd wordt aan het model. De hypothese wordt op basis van deze resultaten aangenomen.

Conclusie en discussie

Het doel van dit onderzoek was om verhelderende informatie te verschaffen aan Rentray Jeugdzorgplus welke van belang is met betrekking tot de inzet van het oudertrainingsprogramma Ouders van Tegendraadse Jeugd. Het onderzoek betrof deels toetsend kwantitatief onderzoek en deels kwalitatief onderzoek.

Het toetsend kwantitatief onderzoek besloeg onderzoek naar de verschillende verbanden tussen de variabelen opvoeding, behandelmotivatie, probleemgedrag en demografische kenmerken. Tevens is onderzocht of er sprake was van moderatoreffecten van behandelmotivatie en sekse van het kind op het verband tussen opvoeding en probleemgedrag. Er werd allereerst een aanzienlijk positief verband gevonden tussen slechte monitoring/supervisie en probleemgedrag. Hoe meer ouders blijk gaven van het toepassen van slechte monitoring en supervisie in hun opvoedkundig handelen, hoe meer probleemgedrag het kind vertoonde. Tevens werd een negatief verband gevonden tussen positieve bekrachtiging en probleemgedrag; hoe meer ouders blijk gaven van positieve bekrachtiging, hoe minder probleemgedrag het kind vertoonde. Deze bevindingen komen overeen met de in de literatuur aangetoonde verbanden (Hoeve, 2008). Daarnaast betreft de huidige doelgroep adolescenten en is monitoring zoals gezegd één van de opvoedkundige taken die met name van belang is wanneer een kind de adolescentie bereikt (de Mey, 2005).

Naast dit construct werd een tendens van een significant positief verband gevonden tussen inconsistente discipline en probleemgedrag. Hoe meer ouders blijk gaven van inconsistente discipline, hoe meer probleemgedrag het kind vertoonde. Dit verband is in de literatuur reeds aangetoond (Hoeve, 2008).

Met betrekking tot het verband tussen opvoedkenmerken en demografische kenmerken bleek dat eenoudergezinnen vaker gebruik maken van positieve bekrachtiging en blijk gaven van meer ouderlijke betrokkenheid dan tweeoudergezinnen. Ditzelfde gold voor ongehuwde ouders versus gehuwde ouders. In acht moet worden genomen dat dit verband wellicht beïnvloed is door de scheve verdeling van de variabelen gezinssamenstelling en burgerlijke staat in de steekproef.

Er bleken voorts positieve verbanden te bestaan tussen de opvoedingsconstructen inconsistente discipline en slechte monitoring/supervisie en de behandelmotivatie van de ouders. Hoe meer ouders blijk gaven van het toepassen van inconsistente discipline en slechte monitoring, hoe gemotiveerder zij waren om deel te nemen aan een oudertrainingsprogramma. Dit indiceert dat deze specifieke ouders graag handvatten aangereikt krijgen om disciplineringsstrategieën aan te leren en om beter toezicht te kunnen houden, omdat zij wellicht het gevoel hebben hier in onvoldoende mate toe in staat te zijn.

Overeenkomstig met de bevindingen van Nock en Photos (2006) werd geen verband aangetoond tussen behandelmotivatie en demografische kenmerken van het gezin.

Analyse van de moderatoreffecten wees uit dat behandelmotivatie en sekse van het kind geen modererend effect hadden op het verband tussen opvoedkenmerken en probleemgedrag. Het feit dat sekse van het kind geen modererende rol bleek te spelen op het verband tussen opvoeding en probleemgedrag komt overeen met de onderzoeksbevindingen van Hoeve (2008).

Over het algemeen worden er weinig significante verbanden gevonden tussen de verschillende constructen. Dit kan verklaard worden door de kleine steekproef waaruit het onderzoek bestond, waardoor alleen de sterke effecten aangetoond konden worden. Het is aannemelijk dat er in geval van een grotere steekproef meerdere significante verbanden aangetoond zullen worden.

Het kwalitatieve deel van het onderzoek betrof onderzoek naar de mate van behandelmotivatie van de participanten. Geïnterviewd is in welke mate de ouders van de kinderen van Rentray gemotiveerd zijn tot deelname aan een oudertraining.

Het feit dat van de ongeveer 100 vragenlijsten slechts 25 vragenlijsten retour gezonden zijn is tekenend voor de mate van motivatie en bereidheid van deze mensen en kenmerkend voor de

doelgroep waarmee Rentray Jeugdzorgplus in grote lijnen te maken heeft. Het betreffen vaak ongemotiveerde ouders of ouders die door jaren van hulpverlening niet meer gemotiveerd zijn, of niet meer geloven in gedragsverbetering van hun kind.

De participanten van het onderzoek bleken desondanks in behoorlijke mate gemotiveerd te zijn tot deelname aan een oudertrainingsprogramma. Zij hebben over het algemeen de wens dat het gedrag van het kind veranderd, zijn bereid om zelf deel te nemen aan een training en hebben in behoorlijke mate de overtuiging dat het deelnemen aan een oudertraining nuttig kan zijn. Nadere analyse van de vragenlijsten wees uit dat een aantal ouders niet bereid zijn om voor de training wekelijks naar de instelling te reizen, vanwege het feit dat zij hier geen tijd en geen geld voor hebben. Tevens gaven ouders aan dat zij liever deelnemen aan een individuele training dan een groepsgewijze training.

In acht genomen moet worden dat de hoge behandelmotivatie waar de participanten blijk van gaven mogelijk veroorzaakt is door selectie effecten op basis van vrijwillige deelname aan het onderzoek.

Inzet van het programma Ouders van Tegendraadse Jeugd bij Rentray Jeugdzorgplus

Het betrekken van ouders bij de behandeling van hun kind, niet alleen in passieve zin maar ook op actieve wijze, wordt door Rentray Jeugdzorgplus als zeer belangrijk geacht. Door middel van de inzet van een oudertrainingsprogramma wil Rentray Jeugdzorgplus naast de behandeling van het kind, tevens de opvoedvaardigheden van de ouders verbeteren en versterken, zodat zij meer handvatten hebben in de omgang met hun kind dat gedragsproblemen vertoont.

Interventieprogramma's gericht op het verbeteren van de opvoedvaardigheden dienen over het algemeen zo vroeg mogelijk ingezet te worden. Op die manier zullen de gedragsproblemen van de kinderen nog zo min mogelijk ontwikkeld zijn en zal de training een grotere impact kennen dan wanneer de problemen zich al langere tijd manifesteren (Ary et al., 1999). Tevens kan een oudertraining op deze manier een preventieve werking hebben en niet enkel een interveniërende werking.

Wanneer het Programma van Tegendraadse Jeugd ingezet wordt als onderdeel van het behandelaanbod van Rentray Jeugdzorgplus zullen de voordelen met betrekking tot een vroege inzet niet van toepassing zijn. De jongeren die bij Rentray Jeugdzorgplus verblijven kennen vaak al een lange hulpverleningsgeschiedenis en hebben reeds te maken gehad met verschillende vormen van interventieprogramma's.

Het programma Ouders van Tegendraadse Jeugd is desalniettemin een welkome aanvulling op het behandelaanbod van Rentray Jeugdzorgplus. De ouders van de kinderen die momenteel bij Rentray verblijven worden in zeer summiere mate bij de behandeling betrokken en in feite enkel in passieve zin. Een interventieprogramma dat Rentray Jeugdzorgplus reeds aanbiedt en waarbij de ouders wel actief betrokken worden is Functional Family Therapy (FFT). Het Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd onderscheidt zich echter van FFT door enkel op de ouders gericht te zijn en niet het gehele gezin te betrekken.

De resultaten van het onderhavige onderzoek bieden allereerst goede aanknopingspunten voor een brede inzet van het Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd. Allereerst zijn de deelnemers in behoorlijke mate gemotiveerd. Met het oog op de behandelmotivatie bestaan er daarnaast geen specifieke groepen deelnemers die minder gemotiveerd zijn dan anderen. Het bleek zelfs dat hoe meer ouders blijk gaven van het toepassen van verkeerde opvoedvaardigheden zoals inconsistente discipline en slechte monitoring, hoe gemotiveerder zij waren.

De inzet van het programma bij Rentray Jeugdzorgplus kan de opvoedsituatie waarschijnlijk dusdanig verbeteren, dat een eventuele thuisplaatsing van de jongeren succesvoller zal verlopen. In het onderzoek is naar voren gekomen dat bepaalde ouders hier veel behoefte aan hebben. In de bijlage is een reactie opgenomen van één ouder waarin zij beschrijft waarom zij het betrekken van de ouders bij de behandeling van hun kind, in de vorm van oudertraining, toejuicht. Kenmerkend is dat zij aangeeft dat ouders behoefte hebben aan begeleiding, in welke vorm dan ook. Het Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd kan als zodanig beschouwd worden. Het is een cursus waaraan ouders op vrijwillige basis deelnemen, het dient niet als maatregel. De ouders worden in het programma gehoord en krijgen handvatten aangereikt.

Het programma Ouders van Tegendraadse Jeugd zou bij Rentray Jeugdzorgplus ingezet kunnen worden in het kader van een nazorgtraject. Momenteel krijgt ieder gezin waarvan een jongere terug naar huis gaat gedurende drie maanden nazorg in de vorm van Functional Family Therapie (FFT). Gezien het feit dat FFT reeds tijdens het nazorgtraject ingezet wordt, is het echter wenselijk om het programma Ouders van Tegendraadse Jeugd al eerder in te zetten. Op die manier lopen deze programma's niet parallel en wordt de ouder niet overbelast. De oudertraining kan ambulante ingezet worden, parallel aan de residentiële behandeling van de jongere. De inzet van het programma is goed te combineren met het verblijf van de jongere in de instelling. De duur van het Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd is in haar zwaarste vorm ongeveer acht maanden. De kinderen die bij Rentray Jeugdzorgplus geplaatst

worden, verblijven over het algemeen één tot anderhalf jaar bij de instelling. Ouders hebben zodoende de tijd om hun opvoedvaardigheden te verbeteren en zich voor te bereiden op de terugkomst van hun kind.

Een voordeel van het parallel laten lopen van de training aan het verblijf van de jongere is dat wanneer de jongere thuis op verlof gaat, ouders de opgedane kennis en vaardigheden gelijk kunnen toepassen. Hierdoor snijdt het mes in feite aan twee kanten: ouders krijgen de kans hun nieuw aangeleerde technieken te oefenen gedurende een kortdurend verblijf van hun kind waardoor zij inzicht krijgen in de werking van de vaardigheden en in de nog aanwezige knelpunten. Tevens verlopen de verloven naar alle waarschijnlijkheid een stuk georganiseerder en succesvoller, wat een positief effect teweeg kan brengen in de ontwikkeling van de jongere bij Rentray Jeugdzorgplus. Op deze wijze worden theorie en praktijk optimaal aan elkaar gekoppeld.

Het Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd is zoals gezegd een interventie waaraan ouders op vrijwillige basis deelnemen. Gezien de moeilijk te motiveren doelgroep is het wellicht wenselijk het programma een verplicht onderdeel uit te laten maken van het verblijf van de jongeren. Gezien het feit dat de ontwikkelaars van het programma echter de nadruk leggen op de intrinsieke motivatie van de deelnemers, zal dit lastig te bewerkstelligen zijn. De vraag is of het programma wel effect zal hebben bij ongemotiveerde deelnemers. Tevens spelen ethische aspecten hierbij een rol; de maatregel “verblijf in een gesloten Jeugdzorginstelling” geldt immers voor het kind, niet voor de ouders.

Een voordeel van het verplicht inzetten van het programma is dat ongemotiveerde deelnemers toch kennis opdoen tijdens het bijwonen van de bijeenkomsten, of dat zij gedurende de cursus actief gaan nadenken over hun rol in het ontstaan en de instandhouding van het probleemgedrag van hun kind. Zij kunnen ervaringen uitwisselen met andere ouders, waardoor hun visie mogelijk verandert. Op deze wijze kunnen ongemotiveerde ouders wellicht in de loop van de cursus gemotiveerd worden, waardoor de cursus een veel groter bereik krijgt.

Wanneer het niet mogelijk blijkt te zijn om de oudertraining een verplicht onderdeel te laten zijn van het verblijf van de jongere bij Rentray, dient extra aandacht besteedt te worden aan het motiveren van de ouders, bijvoorbeeld in de vorm van een gesprek met de behandelcoördinator van de jongere.

Eén manier waarop het programma deelname laagdrempelig wil houden is het programma zo dicht mogelijk bij huis in te zetten, zodat ouders niet ver hoeven te reizen om deel te nemen aan de cursus. Uit het onderhavige onderzoek is gebleken dat dit één van de zaken is die de

deelnamebereidheid van de ouders zou verlagen. De participanten van het onderzoek hebben tevens aangegeven liever een individuele training te volgen dan een groepsgewijze training. De training vindt groepsgewijs plaats, de wens van de ouders kan echter wel deels ondervangen worden door de individuele gesprekken die plaatsvinden alvorens de eigenlijke cursus van start gaat. Tevens tracht het programma zoveel mogelijk aan te sluiten bij de behoeften en zorgvragen van de ouders. Wanneer ouders het gevoel krijgen dat zij zelf invloed hebben op de inhoud van de cursus, zullen zij sneller gemotiveerd zijn tot deelname aan het programma. Zij voelen zich dan in grotere mate verbonden aan de behandeling, wat volgens Drieschner en anderen (2004) één van de voorwaarden is voor behandelmotivatie.

Voorwaarden voor deelname Ouders van Tegendraadse Jeugd

Er zijn een aantal voorwaarden te noemen waaraan ouders moeten voldoen, willen zij in aanmerking komen voor deelname aan het programma Ouders van Tegendraadse Jeugd:

- Ouders moeten uiteindelijk bereid zijn tot nadenken over de opvoedingssituatie en over wat mogelijke veranderingen teweeg kunnen brengen.
- Het aanleren van opvoedvaardigheden is over het algemeen van belang voor ouders van wie het kind weer thuis komt wonen, wanneer het kind niet meer thuis gaat wonen is deelname minder relevant en noodzakelijk, echter nog steeds interessant.
- Ouders moeten gemotiveerd zijn tot deelname aan het programma, behandelmotivatie is van absoluut belang voor het slagen van de interventie.
- Ouders die te maken hebben met verslaving, psychiatrische problemen, een verstandelijke handicap, of overwegende taalproblemen zijn uitgesloten van deelname.
- Ouders moeten bereid zijn en de mogelijkheden hebben om gedurende ongeveer acht maanden wekelijkse of tweewekelijkse bijeenkomsten te volgen. Zij moeten bereid zijn dit in groepsverband te doen.
- Ouders dienen het gezag te hebben over hun kinderen, ouders die uit het ouderlijk gezag zijn ontheven komen niet in aanmerking voor deelname aan de oudertraining. Een thuisplaatsing van het kind is in deze situatie ook niet waarschijnlijk.

Bepaalde karakteristieken van het huidige onderzoek moeten worden opgemerkt. Ten eerste kent het onderzoek beperkte generalisatiemogelijkheden. Dit wordt veroorzaakt door een tweetal kenmerken van het onderzoek, te weten de selecte steekproef en de lage power. De participanten zijn ouders van kinderen die bij Rentray Jeugdzorgplus verblijven, waardoor het

onderzoek uitgevoerd is met een doelgroep die op bepaalde kenmerken in grote lijnen overeenkomt. Het feit dat de power van de resultaten beperkt is, maakt dat er weinig significante verbanden gevonden konden worden tussen de verschillende variabelen. Tevens kon er hierdoor geen gedegen onderzoek gedaan worden naar de moderatorverbanden.

Ten tweede was participatie aan het onderzoek geheel vrijwillig. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid dat juist de ouders die zich weinig zorgen maken over een negatief opvoedingsklimaat deelgenomen hebben aan het onderzoek. Ook kan de vrijwillige deelname tot gevolg hebben gehad dat de respondenten die wel gereageerd hebben positiever tegenover het deelnemen aan een oudertrainingsprogramma staan, dan de respondenten die niet gereageerd hebben. De onderzoeksresultaten kennen in dit geval een positieve bias door selectie effecten.

Ten derde kunnen er door de aard van het onderzoek geen uitspraken gedaan worden over de richting van de verbanden. Er kan enkel informatie verstrekt worden over de sterkte van de gevonden verbanden. Naar de richting van de verbanden zal in de toekomst meer onderzoek gedaan moeten worden, zeker gezien het feit dat slechts enkele onderzoekers de nadruk leggen op de wederkerigheid van het verband tussen opvoeding en probleemgedrag (Snyder et al., 2005).

Een vierde beperking van het onderzoek betreft het feit dat er geen onderscheid gemaakt is tussen vaders en moeders, omdat de grootte van de steekproef dit niet toestond. In de toekomst zal onderzocht moeten worden of de behandelmotivatie en het verband tussen opvoeding en probleemgedrag verschilt voor vaders en moeders.

Ten vijfde betreft het onderzoek data verkregen door middel van zelfrapportage. Hierdoor kan er een vertekend beeld ontstaan zijn over de opvoedvaardigheden die ouders hanteren, met name omdat sommige opvoedvaardigheden minder gewenst zijn dan andere opvoedvaardigheden. In het verlengde hiervan is er in het onderzoek geen rekening gehouden met sociale wenselijkheid, in een volgend onderzoek zal hiervoor gecontroleerd dienen te worden om meer inzicht te krijgen in de betrouwbaarheid van de resultaten.

Tenslotte heeft het gebruik van de Alabama Parenting Questionnaire als vragenlijst voor de inventarisatie van opvoedkenmerken tot gevolg gehad dat er met betrekking tot de opvoedkenmerken enkel informatie van de ouders gebruikt is. Er is geen informatie verkregen over hoe de kinderen de opvoeding ervaren. In vervolgonderzoek is het aan te raden meerdere vragenlijsten te gebruiken die door zowel ouder als kind ingevuld kunnen worden.

Een sterk punt van het onderhavige onderzoek betreft allereerst de kwalitatieve bevindingen. Het feit dat de respons laag is, biedt waardevolle informatie over de motivatie en de

bereidheid tot medewerking van de doelgroep waarmee Rentray Jeugdzorgplus te maken heeft. Het gegeven dat in ieder geval een deel van de doelgroep gemotiveerd is tot deelname aan een oudertraining biedt duidelijke aanknopingspunten voor de daadwerkelijke inzet van het programma.

Ten tweede is onderzoek naar de inzet van een oudertrainingsprogramma maatschappelijk relevant, aangezien het Ministerie van Jeugd en Gezin het van groot belang acht dat ouders in toenemende mate actief betrokken worden bij de behandeling van hun kind.

Concluderend kan gesteld worden dat Rentray Jeugdzorgplus door middel van dit onderzoek voorzien wordt van verhelderende informatie betreffende de inzet van het Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd. Ondanks het feit dat er wellicht sprake is van een wederkerig effect tussen opvoeding en probleemgedrag, is interveniëren bij de ouders geïndiceerd, gezien het feit dat zij in grotere mate de vaardigheden bezitten om te reflecteren op hun handelen en hun handelen bij te sturen.

Vervolgonderzoek zal echter beter generaliseerbare resultaten op moeten leveren. Vervolgonderzoek zal inzicht moeten bieden in de richting van de verbanden, in de verschillen tussen vaders en moeders en er dient gecontroleerd te worden voor sociale wenselijkheid en selectie effecten. Tevens zal nader onderzoek zich kunnen richten op het inventariseren van de kenmerken van de doelgroep die aan dit onderzoek deelgenomen hebben. Wellicht verschillen deze ‘gemotiveerde’ ouders met betrekking tot demografische kenmerken aanzienlijk van de overgrote groep ouders die de vragenlijst niet teruggestuurd heeft. Door middel van het verkrijgen van meer kennis over de kenmerken van de gemotiveerde ouders, kan meer inzicht verkregen worden in de algehele doelgroep van Rentray Jeugdzorgplus. Hierbij zal tevens aandacht besteedt kunnen worden aan de invloed van etniciteit op de behandelmotivatie van ouders. Wanneer inzicht verkregen wordt in bovenstaande aspecten zal Rentray nog beter in staat zijn optimaal rendement te behalen uit de inzet van het Programma Ouders van Tegendraadse Jeugd.

Referenties

- Ary, D.V., Duncan, T.E., Duncan, S. C. & Hops, H. (1999). Adolescent problem behavior: the influence of parents and peers. *Behavior research and Therapy*, 37 p. 217-230
- Bartels, A.A.J., Schuurmsma, S. & Slot, W. (2001). *Interventies*. In: Loeber, R., Slot, N. W. & Sergeant, A. (red.) (2001). *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies*. 1^e druk, Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum. p. 291-318.
- Berger, M. A. (2006). *OUDERS van tegendraadse jeugd; De Pedagogische Visie. Theoretische en wetenschappelijke onderbouwing voor de interventies van OUDERS van tegendraadse jeugd*. Ministerie van Justitie, Ministerie van VWS, Gouda: JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding.
- Berk, L. E. (2009). *Child Development*. Eighth Edition. Boston: Pearson Education Inc. p. 569-573
- Carr, A. (2006). *The Handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology. A Contextual Approach*. Second Edition. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group. p. 380- 381
- DeGarmo, D.S., Patterson, G.R. & Forgatch, M. S. (2004). How Do Outcomes in a Specified Parent Training Intervention Maintain or Wane Over Time? *Prevention Science*, 5 (2) p. 73-89.
- Dekovic, M., Janssens, M.A.M & As, N.M.C. van (2001) *Gezinsfactoren en het gebruik van ernstig geweld*. In: Loeber, R., Slot, N. W. & Sergeant, A. (red.) (2001). *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies*. 1^e druk, Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum. p. 225-244.
- Drieschner, K.H., Lammers, S.M.M. & Staak, C.P.F. van der (2004). Treatment Motivation: An Attempt for Clarification of an Ambiguous Concept. *Clinical Psychology Review* 23 p. 1115-1137
- Heaven, P.C.L., Newbury, K. & Mak, A. (2004). The impact of adolescent and parental characteristics on adolescent levels of delinquency and depression. *Personality and Individual Differences*, 36 p. 173-185.
- Hoeve, M. (2008). Parenting and Juvenile Delinquency. Een wetenschappelijke proeve op het gebied van de Sociale Wetenschappen. Amsterdam
- Jagers, H. D. (2001). Gezinsbenaderingen bij de behandeling van jeugdigen met justitiële contacten. *Kind en Adolescent*, 22. p. 227-241
- Kilgore, K., Snyder, J. & Lentz, C. (2000). The Contribution of Parental Discipline, Parental Monitoring, and School Risk tot Early-Onset Conduct Problems in African American Boys and Girls. *Developmental Psychology*, 36 (6) p. 835-845.
- Nock, M.K. & Photos V. (2006). Parent Motivation to Participate in Treatment: Assessment and Prediction of Subsequent Participation. *Journal of Child and Family Studies*, 15 (3) p. 345-358
- Patterson, G. R., DeBaryshe, B.D. & Ramsey, E. (1989). A Developmental Perspective on Antisocial Behavior. *American Psychologist*, 44 (2) p. 329-335.
- Reitz, E., Dekovic, M. & Meijer, A. M. (2006). Relations between parenting and externalizing and internalizing problem behaviour in early adolescence: Child behaviour as moderator and predictor.
- Schrepferman, L. & Snyder, J. (2002). Coercion: The Link Between Treatment Mechanisms in Behavioral Parent Training and Risk reduction in Child Antisocial Behavior. *Behavior Therapy* 33 p. 339-359.

- Serketich, W.J. & Dumas, J.E. (1996). The Effectiveness of Behavioral Parent Training to Modify Antisocial Behavior in Children: A Meta-Analysis. *Behavior Therapy*, 27 p. 171-186.
- Shelton, K.K., Frick, P.J. & Wootton, J. (1996). Assessment of Parenting Practices in Families of Elementary School-Age Children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 22 (3) p. 317-329
- Snyder, J., Cramer, A., Afank, J. & Patterson, G.R. (2005). The Contributions of Ineffective Discipline and Parental Hostile Attributions of Child Misbehavior to the Development of Conduct Problems at Home and School. *Developmental Psychology* 41 (1) p. 30-41.
- Steinberg, L. & Blatt-Eisengart, I. (2006). Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent and Neglectful Homes: A Replication in a Sample of Serious Juvenile Offenders. *Journal of Research on Adolescents*, 16 (1) p. 47-58.